

ANALÝZA

30. 3. 2012

DOMÁCNOSTI POD LUPOU: KDO MÁ HLAVNÍ SLOVO?

Jedním z důležitým nástrojů, užívaných pro získávání dat popisujících životní podmínky domácností a jejich příjmy, je výběrové šetření **Životní podmínky**, jehož terénní část Český statistický úřad zajišťuje pravidelně jednou za rok v jarních měsících.

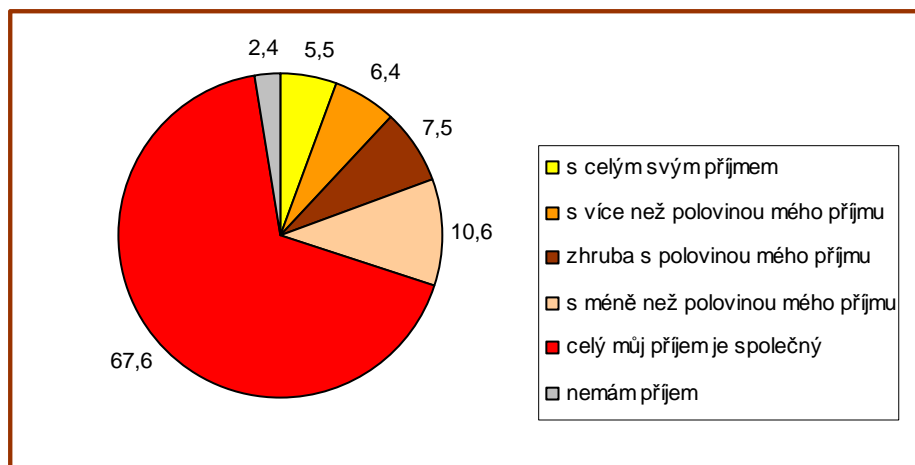
Tematicky zaměřený modul, tedy část dotazníku obsahující každý rok jiné otázky, týkající se aktuálních problémů ve společnosti, které souvisí s životními podmínkami, se **v roce 2010** zabýval rozhodováním v souvislosti s příjmy, výdaji a obecně nahlížením na finance v domácnosti. Většina otázek byla orientována na jednotlivce starší 16ti let, několik otázek se týkalo celé domácnosti. Tazatel modulový dotazník vyplňoval s respondenty pouze tehdy, když ve vybrané domácnosti žily alespoň 2 osoby starší 16ti let. Blok otázek zaměřených na rozhodování odpovídaly pouze osoby žijící ve společné domácnosti s partnerem.

Oblast kterou se tento modul zabývá, si zaslouží pozornost zejména z pohledu **problematiky genderových studií** a s nimi souvisejících otázek rolí muže a ženy v domácnosti. Odpovědi na otázky týkající se rozhodování (nejen) o financích se u obou pohlaví vzájemně doplňovaly. Nestávalo se často, že by v partnerském páru měl každý z partnerů jiný názor na to, kdo rozhoduje o výdajích, úsporách či půjčkách domácnosti. Výpovědi obou partnerů do sebe dobře zapadaly a utvářely ucelený obraz situace.

Vnímání příjmu

Jedna z prvních otázek modulu zjišťovala, jak respondenti nahlíží na svůj příjem, zda disponují určitou částí svého příjmu odděleně od společných financí domácnosti nebo zda svůj příjem celý považují za společný. Podíl osob považujících celý svůj příjem za společný je výrazně vyšší, vezmeme-li v úvahu pouze osoby žijících a hospodařících s partnerem. Graf 1 přináší bližší pohled na vnímání příjmu uvnitř partnerského páru.

Graf 1: S jakou částí příjmu hospodaří partneři odděleně od společných příjmů domácnosti (podíl v %)

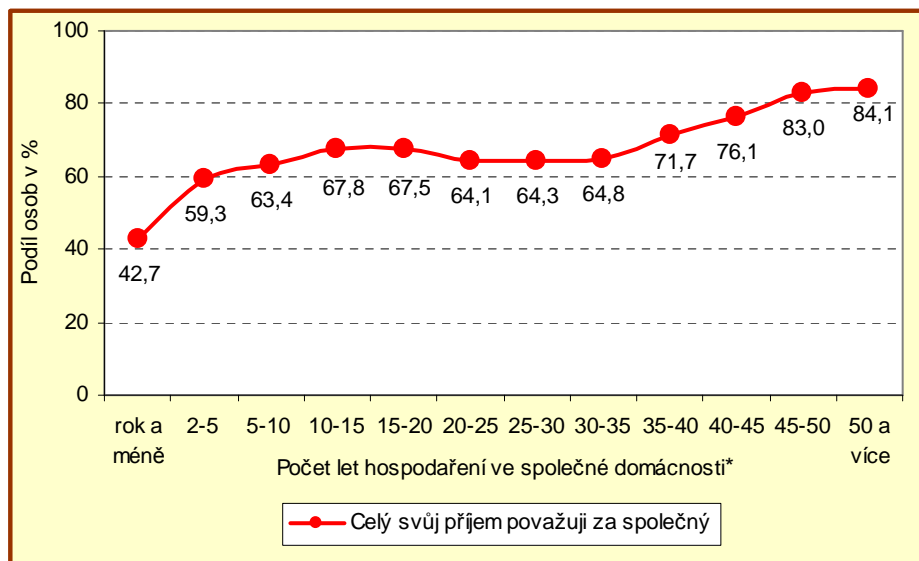
ANALÝZA

Možnost *celý můj příjem je společný* zvolilo celkem 67,6 % osob hospodařících s partnerem, z toho 49,9 % žen a 50,1 % mužů.

Nepotvrdila se žádná větší nerovnost mezi muži a ženami. Pokud vezmeme v úvahu výsledky za všechny osoby, včetně těch, které nežijí v partnerském vztahu, celkem 11,6 % mužů a 12,1 % žen uvedlo, že nemají příjem; většinou se ovšem jednalo o nezaopatřené děti. V případě osob hospodařících s partnerem, byl těch, kteří nemají žádný příjem podstatně nižší než v případě celku, a to jen 2,4 %; 79,7 % z toho potom tvořily ženy.

Vrátíme-li se k osobám, které žijí a hospodaří s partnerem, jakožto skupině, která je v centru našeho zájmu, významné rozdíly v odpovědích zaznamenáme, pokud je rozdělíme podle počtu let, po které partneři žijí a hospodaří ve společné domácnosti. Jak můžeme vidět v grafu 2, podíl osob které uvedly, že celý jejich příjem je společný, prakticky průběžně roste s počtem let strávených s partnerem ve společné domácnosti. Zatímco partneři žijící a hospodařící spolu pouze rok či méně považovali celý svůj příjem za společný pouze ve 42,7 % případů, z těch kteří spolu žili 2 - 5 let ho za společný považovalo už 59,3 % a případech partnerů žijících spolu 5 - 10 let dokonce 63,4 %. Mírný pokles a následnou stagnaci můžeme sledovat pouze u párů které spolu žijí 20-35 let. U partnerů žijících spolu 35 a více let pak podíl těch, kteří celý svůj příjem považují za společný začíná opět rychle stoupat, až na 84,1 % pro partnery žijící a hospodařící spolu 50 a více let.

Graf 2: Podíl osob, které považují svůj příjem za společný dle počtu let společného hospodaření

Rozhodování o výdajích jednotlivce

Dále se v dotazníku zjišťovalo, jak svobodně se respondent cítí v rozhodování o výdajích na své vlastní potřeby (např. za oblečení, své koníčky, sportovní potřeby, výdaje na kulturu). Osoby byly dotazovány, zda mohou utrácet peníze pro své potřeby, aniž by to musely s někým předem konzultovat. Rozdíly v odpovědích mužů a žen byly zanedbatelné. Celkem 64,6 % respondentů uvedlo, že mohou peníze pro své potřeby utrácet bez předchozí konzultace s někým dalším vždy nebo téměř vždy, 26,7 % odpovědělo že někdy ano a jen 8,7 % zvolilo možnost nikdy

ANALÝZA

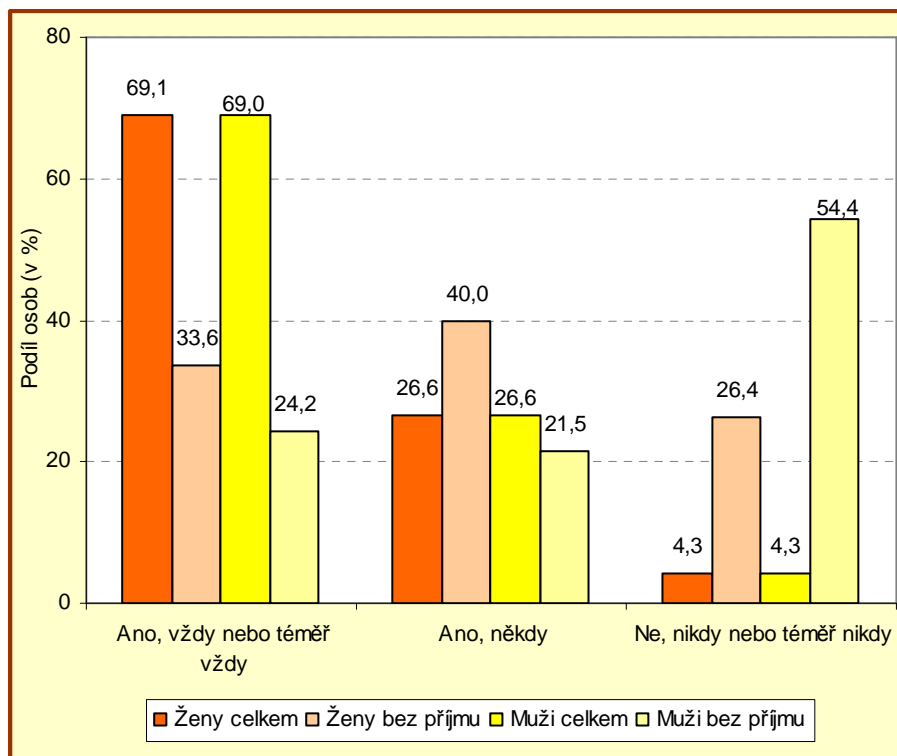
nebo téměř nikdy. V poslední jmenované skupině osob byla přítom většina nezaopatřené děti – celkem 56 % z těch co takto odpověděli.

Zajímavé výsledky přinesla analýza této otázky pro osoby žijící v partnerském páru. Celkový podíl osob, které takto mohou utrácet vždy nebo téměř vždy byl celých 69 % a naopak pouze 4,3 % dotazovaných uvedlo, že takto utrácet nemůže nikdy nebo téměř nikdy. Výsledky byly prakticky totožné pro muže i pro ženy. Rozcházet se však začaly poté, co jsme respondenty rozdělili do dvou skupin, podle toho, zda měli nebo neměli vlastní příjem.

Ve skupině osob s příjmem zůstaly výsledky velmi podobné těm, které nebyly podle příjmu rozlišeny. 69,5 % mužů a 70,5 % žen uvedlo, že může peníze pro své potřeby bez konzultace s někým jiným utrácet vždy nebo téměř vždy, opak (tedy že peníze pro své potřeby nemůže utrácet nikdy nebo téměř nikdy) pak uvedlo 3,8 % mužů a 3,4 % žen.

Specifická byla situace osob, které neměly žádný vlastní příjem. Uvažujeme-li pouze osoby hospodařící s partnerem, potom 79,7 % osob bez příjmu byly ženy a jen 20,3 % byli muži. Odpovědi mužů a žen se navíc v tomto případě zásadně lišily. Zatímco 54,4 % mužů bez příjmu uvedlo, že bez konzultace nemohou peníze na své potřeby utrácet nikdy nebo téměř nikdy, stejnou variantu odpovědi zvolilo o více než polovinu méně žen – jen 26,4 %. Ty naopak téměř dvakrát častěji než muži uvedly možnost ano, někdy (40,0 % žen a 21,5 % mužů) a dále mnohem častěji než muži odpověděly že vždy nebo téměř vždy ano (33,6 % žen a 24,2 % mužů). Blíže viz graf 3.

Graf 3: Osoby hospodařící s partnerem podle možnosti utrácet peníze pro své potřeby bez konzultace s někým jiným (podíly v %)

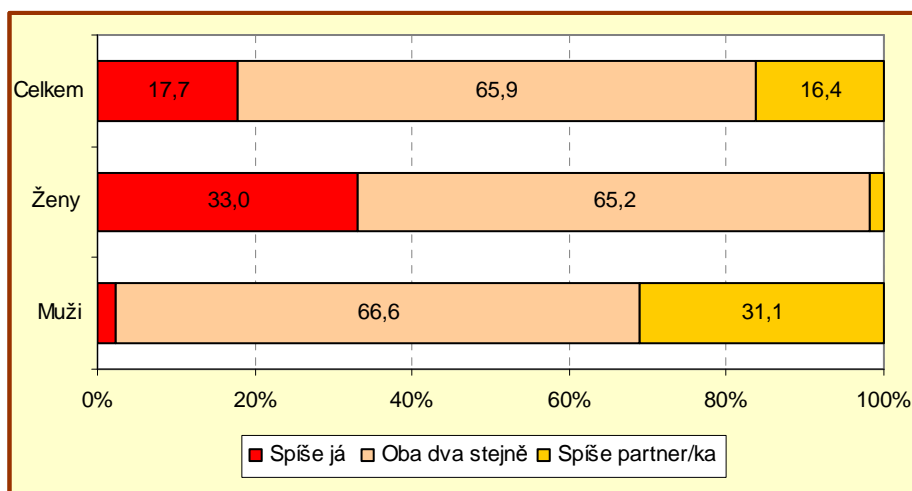
ANALÝZA

Rozhodování týkající se partnerského páru

Další část modulového dotazníku se už přímo dotýkala rozhodování uvnitř partnerského páru. Sledovalo se zde rozhodování o výdajích na každodenní nákupy, na nákladnější zboží, rozhodování o úsporách a půjčkách i rozhodování o dalších důležitých záležitostech nefinančního charakteru. Jedna z otázek se dále týkala rozhodování o výdajích na děti a další v návaznosti na to souvisela s možností utrácet peníze za potřeby dětí bez konzultace s někým jiným.

Právě poslední dvě zmíněné otázky spadají do oblasti, v níž ne všechna rozhodnutí jsou společná a muži a ženy ohledně nich mají odlišné pocity. Celkem 65,9 % dotazovaných uvedlo, že o nákladnějších vydáních na děti rozhodují oba partneři stejně. Možnosti spíše já a spíše partner/ka uvedl téměř stejný podíl respondentů (17,7 % spíše já, 16,4 % spíše partner/ka), odpovědi přitom byly jednoznačně závislé na pohlaví. 93,4 % z těch, kteří uvedli, že o výdajích na děti rozhoduje spíše partner/ka byli muži a naopak 94,5 % z těch, kteří odpověděli, že o výdajích na děti rozhodují spíše oni než partner byly ženy. Muži tak ve 31,1 % volili možnost spíše partner/ka, zatímco u žen to bylo přesně naopak – celých 33,0 % uvedlo spíše já. Pokud tedy o výdajích na děti nerozhodují oba partneři, rozhodování je zpravidla na ženě. Bližší pohled nám nabízí následující graf.

Graf 4: Kdo rozhoduje o nákladnějších vydáních na děti u společně hospodařících partnerů (podíly v %)

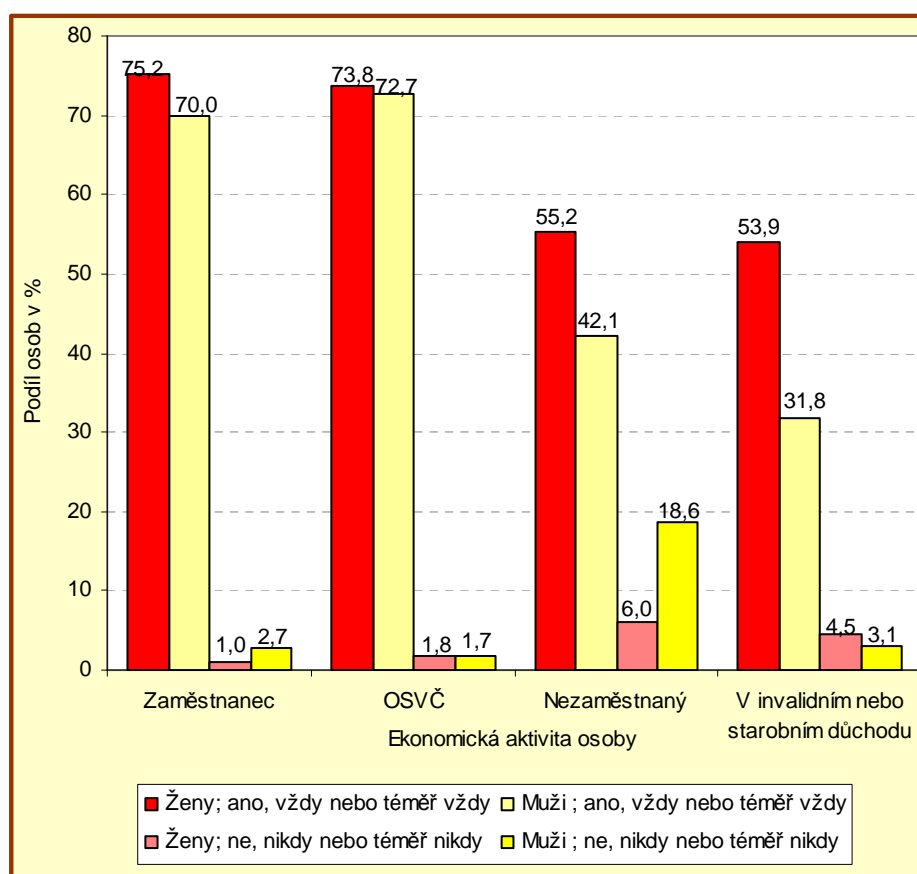
S rozhodováním o výdajích na děti souvisí dále otázka, zda respondent může utrácet peníze pro potřeby dětí bez konzultace s někým jiným (např. a zejména s partnerem). Budeme-li dále uvažovat pouze osoby hospodařící s partnerem, o něco svobodněji se v tomto ohledu cítí ženy – 71,9 % z nich uvedlo, že peníze pro potřeby dětí mohou utrácet bez konzultace vždy nebo téměř vždy. Muži stejnou odpověď vybrali o něco méně často – v 68,8 % případech.

Pokud bychom tuto otázku analyzovali podle ekonomické aktivity zvláště pro obě pohlaví, zjistíme pozoruhodnou věc. Podobně jako v otázce zaměřené na možnost jednotlivce utrácet peníze pro sebe bez konzultace s někým jiným, muži bez vlastního příjmu resp. ekonomicky neaktivní, daleko častěji než ženy ve stejné situaci uváděli, že peníze sami utrácet nemohou. Stěží však můžeme posoudit, zda skutečně musí takové výdaje s někým (partnerem) konzultovat, nebo zda se nejedná spíše o jiné, skryté důvody (např. určitou ješitost neutráct

ANALÝZA

peníze, které si sami nevydělal). Například zatímco z nezaměstnaných žen jen 6 % uvedlo, že peníze bez konzultace nemohou utráčet nikdy nebo téměř nikdy, nezaměstnaní muži stejnou možnost odpovědi vybrali více než třikrát častěji – v 18,6 %. Podobně většina žen bez ohledu na svou ekonomickou aktivitu vždy nejčastěji uvedla možnost ano, mohou utráčet peníze pro potřeby dětí vždy nebo téměř vždy. Naproti tomu muži, kteří byli nezaměstnaní, tuto možnost zvolili pouze v 42,1 % případů a ti, kteří byli v invalidním nebo starobním důchodu nebo jinak ekonomicky neaktivní, tuto možnost zvolili dokonce pouze v 31,8 % a 65,1 % z nich naopak uvedlo, že takto utráčet mohou jen někdy. Následující graf nám přináší detailnější informace.

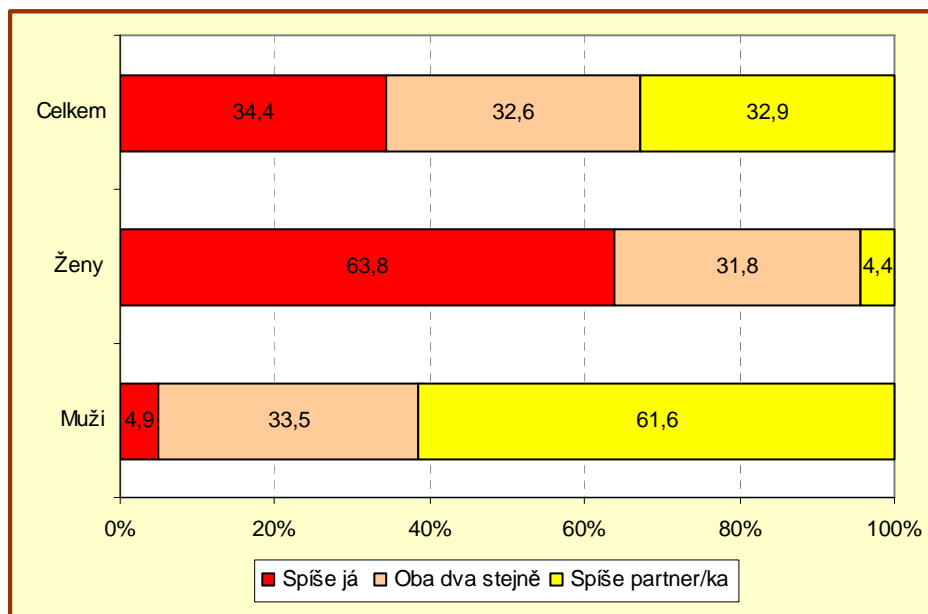
Graf 5: Osoby hospodařící s partnerem podle možnosti utráčet peníze pro potřeby dětí bez konzultace s někým jiným (podíly v %)

Další analyzovaná otázka týkající se rozhodování o výši vydání na každodenní nákupy je jedinou, kde jednoznačně vyšlo, že rozhoduje většinou jen jeden z partnerů, a to žena. Jen 33,5 % mužů a 31,8 % žen uvedlo, že rozhodují oba stejně. Oproti tomu 61,6 % mužů odpovědělo, že o výši výdajů na každodenní nákupy rozhoduje spíše partnerka, a ve shodě s tím zároveň 63,8 % žen uvedlo, že o výši vydání na běžné nákupy rozhodují spíše ony samy než partner. 92,8 % z těch, kteří na tuto otázku odpověděli spíše já tak byly ženy, zatímco 93,2 % z těch, kteří odpověděli spíše partner/ka byli muži. Výsledky demonstruje graf 6.

ANALÝZA

Graf 6: Rozhodování o výši vydání na každodenní nákupy za osoby hospodařící s partnerem (podíly v %)

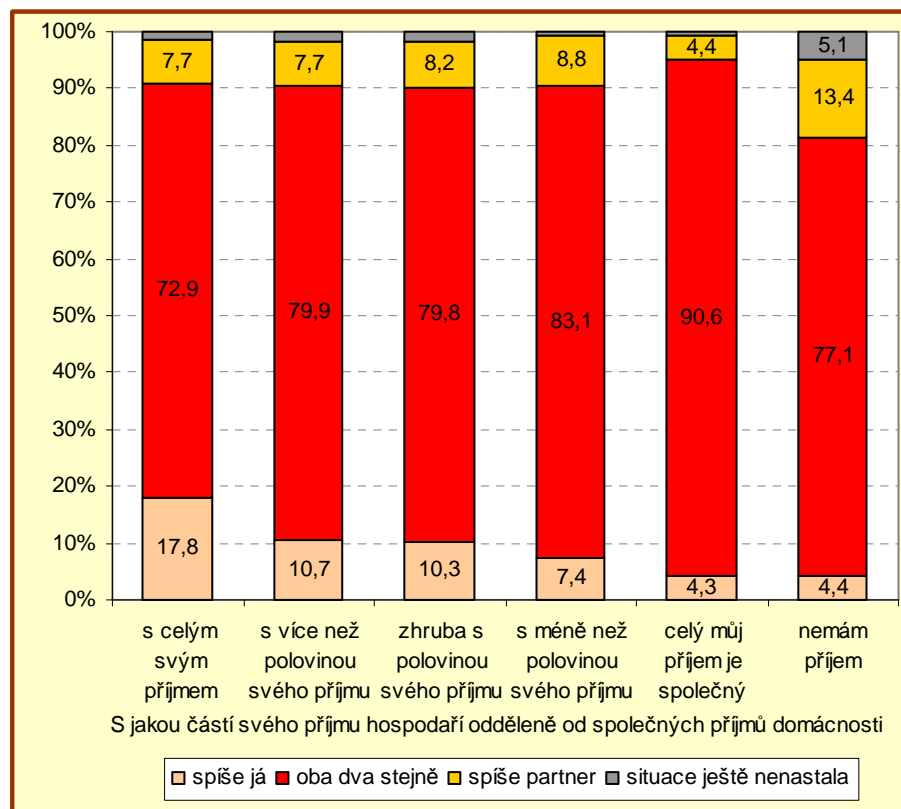

Odpovědi na otázku kdo rozhoduje o výši vydání na každodenní nákupy, tak nepotvrdily možnou domněnku, že ženy rozhodují spíše o tom co se koupí, a muži o tom, kolik peněz se za nákup utratí. Z výsledků vyplývá, že o výši vydání na každodenní nákupy rozhodují většinou ženy.

Rozhodování týkající se koupě nákladnějšího zboží dlouhodobé spotřeby je spíše než na pohlaví respondenta do určité míry závislé na tom, zda má respondent příjem a s jak velkou částí tohoto příjmu hospodaří odděleně od společných příjmů domácnosti. Nejčastěji oba partneři uváděli, že rozhodují o nákladnějších vydáních oba dva stejně. Podíl osob které takto odpověděly se ovšem v závislosti na tom, s jakou částí příjmu hospodařily samy, pohyboval od 72,9 % do 90,6 %. Ve skupině osob hospodařících s celým svým příjmem odděleně, uvedlo 17,8 % respondentů, že o koupi nákladnějšího zboží rozhodují spíše oni sami a naopak 72,9 % z nich odpovědělo, že rozhodují s partnerem oba stejně. Naopak ve skupině těch, kteří považují celý svůj příjem za společný, odpovědělo 90,6 % z nich že rozhodují s partnerem oba stejně a jen 4,3 % uvedlo možnost spíše já a 4,4 % možnost spíše partner. Možnost, že o těchto vydáních nejčastěji rozhoduje partner, nejvíce uváděly osoby bez příjmu – celkem 13,4 % z nich. Blíže viz graf 7.

ANALÝZA

Graf 7: Rozhodování o nákladnějších vydáních za osoby hospodařící s partnerem (podíly v %)

Rozhodování týkající se půjček patřilo spolu s rozhodováním ohledně úspor a rozhodováním o důležitých záležitostech (nejen finančního charakteru) k těm, kde byl nejvyšší podíl odpovědí, že oba partneři rozhodují zhruba stejně. V případě rozhodování o půjčce tak odpovědělo 91,4 % mužů a 92,0 % žen, v případě úspor dokonce 93,6 % mužů a 93,8 % žen a v případě jiných důležitých rozhodnutí 93,5 % mužů a 93,7 % žen.

Tabulka 1: Kdo z partnerů rozhoduje v důležitých otázkách finančního i nefinančního charakteru - odpovědi za jednotlivce pro partnery žijící a hospodařící společně (podíly v %)

	Rozhodování o půjčkách		Rozhodování o úsporách		Rozhodování o jiných důležitých záležitostech	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Spíše já	5,7	2,9	3,6	2,9	4,1	3,0
Oba dva stejně	91,4	92,0	93,6	93,8	93,5	93,7
Spíše partner	3,0	5,1	2,8	3,2	2,4	3,3

ANALÝZA

Shrnutí

Z výsledků vyplývá, že v českých domácnostech neexistují větší nerovnosti v tom, jak svobodně se který z partnerů cítí v utrácení peněz pro své potřeby, a že **rozhodování v partnerském páru se vesměs účastní oba partneři**. Pouze o výdajích na každodenní nákupy rozhoduje většinou žena, a to ve více než 60 % případů, u necelé jedné třetiny párů rozhodovali oba partneři stejně. O výdajích souvisejících s potřebami dětí rozhodovali zhruba ve dvou třetinách párů oba partneři stejně, v necelé jedné třetině to byla většinou žena. Z těchto výsledků lze usuzovat, že v našich podmínkách – bez ohledu na změny ve vnímání rolí mužů a žen ve společnosti – **stále spíše přetrvává jakýsi tradiční model rodiny**, kde se žena stará o děti a domácnost (potažmo tedy i o běžné nákupy), a to včetně rozhodování o tom, kolik peněz se za ně utratí. Zároveň ale neplatí, že by všechna důležitá – finanční i nefinanční – rozhodnutí dělal pouze muž. Tato rozhodnutí dělají ve více než 90% párů oba partneři společně.

Kontaktní osoba: Mgr. Veronika Sequensová, oddělení sociálních šetření

veronika.sequensova@czso.cz